

I det sidste århundrede har produktionsforholdene rundt i de fremskredne samfund i overordentlig grad været påvirket af modsætningsforholdet mellem kapital og arbejde. Mindst har dette modsætningsforhold gjort sig gældende i de små bedrifter, hvor der er en nær personlig tilknytning mellem ejer og medarbejder, og hvor medarbejderens stilling ofte kun er et gennemgangsled til selv at blive selvstændig erhvervsdrivende.

Modsætningsforholdet kommer stærkest frem i storbedriften og atter her stærkest under aktieselskabsformen, hvor ejerne, aktionærene, ofte intet personligt kendskab har til bedriften, medens arbejderen og funktionæren, der måske lever hele sit liv indenfor bedriftens rammer, ingen direkte interesse har i det endelige driftsresultat.

Af dette modsætningsforhold opstod den socialistiske lære, der bygger på den tanke, at resultatet af den såkaldte kapitalistiske samfundsordning måtte blive, at arbejderne kun af produktionen ville opnå lige det fornødne til at dække eksistensminimummet, medens produktionens *merværdi* herudover ville tilfalde kapitalen.

Under den tiltagende bedriftskoncentration ville man da efterhånden nå det punkt, hvor samfundet ville være delt i et stort besiddelsesløst proletariat på den ene side og et fåtal af kapitalister på den anden, og da var tiden inde, hvor masserne overtog produktionsmidlerne og skabte det socialistiske samfund.

Den forløbne tid har som bekendt ikke i de demokratiske lande bekræftet disse spådomme. Ganske vist foregår der stadig på adskillige områder en koncentration i store bedrifter, men samtidig har mindre bedrifter heroverfor vist en stor modstandsevne, og hertil kommer, at opfindelser og tekniske fremskridt på en række områder har skabt nye erhvervsmuligheder, hvor mindre og middelstore bedrifter har kunnet hævde sig. Inden for disse nye erhvervsgrøene og tillige som funktionærer indenfor de store bedrifter opstår der en ny middelstand, ligesom store dele af arbejderstanden i økonomisk henseende tilhører denne befolkningsgruppe. Der er altså stik imod den oprindelige marxistiske lære foregået en social udligning i en udstrækning, som man tidligere ikke havde tænkt sig mulig.

Men tilbage bliver den kendsgerning, at det gamle modsætningsforhold mellem kapital og arbejde, mellem ledelse og medarbejdere indenfor de store bedrifter stadig er opretholdt i et sådant omfang, at det ganske givet virker hemmende på produktionen og dermed formindsker muligheden for at øge velstanden for alle.

Gennem *akkordsystemet* har man i stor udstrækning søgt at gøre virksomhedens medarbejdere interesserede i den størst mulige arbejdsindsats, men endnu er det ikke lykkedes at skabe akkordsystemer, hvorigennem dette formål nås, bl. a. på grund af arbejdernes frygt for, at en meget stor arbejdspræstation ved senere overenskomstforhandlinger vil medføre trykning af akkordsatserne.

Det er udfra svaghederne i de hidtidige lønssystemer, at tanken om at skabe et *kompagniskab*, et *interessefællesskab* mellem ejere og medarbejdere, i sin tid opstod. Der skulle gennem interessefællesskabet gives sikkerhed for, at en øget produktion kom alle deltagere i virksomheden tilgode.

Allerede i det 19. århundrede indførtes i et betydeligt antal bedrifter i Frankrig og England sådanne ordninger med *andel i udbyttet* — i adskillige tilfælde udformet således, at virksomhedens medarbejdere efterhånden blev medejere af virksomheden.

I begyndelsen af dette århundrede fandt der i Frankrig omfattende drøftelser af problemet sted i parlamentet, der bl. a. satte sig spor i den franske minelov, hvor tildeling af koncessioner blev gjort afhængig af, at pågældende selskab byggede på et udbyttedelingsprincip, og ved en fransk lov af 26. april 1917 søgte man mere generelt at fremme udbyttedelingstanken.

Efter den første verdenskrig førte de revolutionære stemninger i mange lande med sig, at en reform af arbejdsforholdene tilstræbtes gennem oprettelse af *bedriftsråd* (således i Tyskland, Østrig og Norge, og forslag i så henseende fremsattes her i Danmark af det første ministerium Stauning). Disse bedriftsråd blev, hvor de indførtes, en skuffelse og medførte i hvert tilfælde ikke en højnelse af produktionen, vel nok fordi de ikke skabte den rette forening af rettigheder og ansvar og derfor ikke formåede at drage medarbejderne ind i virksomhedens interessesfære.

Under disse forhold fremsatte det radikale venstre den 25. februar 1927 i folketinget et lovforslag om fremme af arbejdernes delagtighed i ejendomsretten til aktieselskaber og visse andre virksomheder (rigsdagstidenden 1926—27, tillæg A. sp. 4651. Forslagets første behandling findes i folketidningstidenden 1926—27, sp. 4370). Forslaget var udarbejdet på grundlag af stedfundne forhandlinger i arbejdskommissionen af 1925 (se beretning fra folketingets udvalg vedrørende ovennævnte lovforslag, afgivet den 14. juli 1927).

Socialdemokratiets, venstres og retsforbundets ordførere tilsagde velvillig forhandling om forslaget, medens det konservative folkeparti erklærede, at